

NIKO TOŠ

Demokracija in spoštovanje človeka¹

V temelju vsake demokracije je torej spoštovanje človeka, njegovih pravic, državljanskih pravic, utrjenih v ustavnih redih. Za večino razumevanj demokracije je značilno, da jo opredeljujejo v sferi izvora oblasti, torej v sferi delovanja države. Seveda pa o demokraciji lahko govorimo tudi kot o obliki reguliranja izveninstitucionalnih oblik življenja, v skupini, v gibanju, v izobraževalnem sistemu, v družini, kjer se kaže skoz enakopravnost, soodločanje, sodelovanje in samoupravljanje. Brez dvoma pa je izhodišče vsake demokracije legitimna oblast, se pravi na svobodnih, tajnih in neposrednih volitvah izvoljena oblast. Šele na tej legitimni oblasti lahko pride do njene delitve (na zakonodajno, izvršno in sodno oblast), to je do pravne države, ki zagotavlja obstoj civilne družbe, tako da ne pride kot v diktaturah in totalitarnih režimih – do podržavljanja celotne družbe.

Legitimna oblast, pravna država in civilna družba so *neločljive* druga od druge; kjer ni ene, tudi druge in tretje ni. Demokracija ne pomeni neposredne, plebiscitarne vladavine ljudstva; bistvo demokracije je v posrednosti. Oblast ljudstva (A. Lincoln) je zasnovana na volitvah reprezentantov, ki jo konstituirajo in kontrolirajo. Volitve torej že same po sebi pomenijo voljo ljudstva in porazdelitev te volje na politične skupine, kakršne so stranke. *Prava demokracija je strankarska*, drugače rečeno, parlamentarna demokracija. Parlamentarno demokracijo sestavljajo ljudstvo, na svobodnih volitvah izbrana oblast in opozicija. *Kjer ni opozicije, tudi demokracije ni*. Opozicija opravlja *kontrolno* funkcijo nad sicer legitimno izbrano (izvoljeno) oblastjo. *Legitimna oblast*, oblast v parlamentarni demokraciji, je zato *vselej le začasna* oblast, pa naj bo na ponavljajočih volitvah še tolikokrat izvoljena.

V socializmu, kakršnega doslej poznamo – se pa zdi, da drugačen sploh ni možen – vsega tega ni; ni legitimne oblasti, zato ni pravne države in ni civilne družbe. Ker oblast ni legitimna, seveda tudi opozicije ni, saj jo onemogoča prav neligitimna oblast. *Demokratični socializem torej zaenkrat v praksi ne obstaja*. Je le utopija, za katero doslej ni dokaza, da se lahko spremeni v realno možnost. Tudi gibanja in celo tektonski premiki oziroma strukturalne spremembe v svetu realnega socializma, ki jih doživljamo zadnje dni, ne zavračajo te teze. Saj gre pri njih v bistvu za krčevite »restitutivne« procese, za krčevite izbruhe ljudske volje, ki negirajo totalitarno naravo sistemov. Tako imenovana ljudska demokracija ni samo logična tautologija, ampak tudi – prav zaradi podvojenosti: ljudska ljudska – kracija – nekaj kar se dviga nad ljudstvo, se pravi diktatura, pa naj se imenuje diktatura proletariata ali kako drugače. Diktatura in demokracija pa se, razen v boljševisko leninski sofistiki, izključujeta.

Realni socializem kot reakcija na parlamentarno demokracijo pomeni zato zgodovinski korak nazaj, torej retardacijo. Družbe, ki mu podležejo, so vržene iz modernega sveta, kaj šele iz postmodernega sveta, ki ne temelji več zgolj na enaki pravici za vse (kar vodi v premoč večine nad manjšino), marveč tudi na predpravicah (privilegijih) šibkejših.

Paradoks takšnega socializma je zaradi tega naslednji: produktiven je samo znotraj kapitalizma. Socialistične stranke delujejo produktivno le znotraj parlamentarne demokracije; brž ko se dvignejo nad njo in jo odpravijo – si jo podredijo – začenjajo delovati destruktivno, kar se izraža v nacionalnem socializmu, boljševizmu, fašizmu in tako naprej. Vpeljava diktature *razkroji vse družbene zveze*, razbije družbene skupine, pretvori družbo v anomično vsoto posameznikov, nad katero se dviga samozvana in tudi samovoljna, diktatorska oblast. *Zako-*

¹ Besede na Družboslovnih dnevih FSPN, 1989.

ni niso več zakoni – izraz obče volje – marveč diktati, dekreti takšnih ali drugačnih komitejev, birojev ali skvadrističnih formacij v izbranih krajevnih skupnostih. Pravna država je ukinjena, država nastopa le še ko država nasilja: red je policijski red. *Tudi armada, če in dokler se ne osamosvoji*, deluje navznoter države kot varuh totalitarne oblasti. Izhod realnega socializma je samo dvojen: totalna militarizacija (armada prevzame vse komandne funkcije) ali pa vrnitev v parlamentarno demokracijo, se pravi k legitimni oblasti, pravni državi in civilni družbi. Realni socializem kot tak, ko nasprotuje kapitalizmu, torej nima nobene prihodnosti. Kajti kapitalizem je sposoben absorbirati socializem – socialistične elemente, realni socializem pa ni sposoben absorbirati kapitalizma – kapitalističnih tržno-konkurenčnih elementov. Socializem kot splet socialnih idej in gibanj, ki izražajo težnjo po transformaciji – po uvajanju socialističnih elementov v sodobni kapitalizem – pa ohranja svojo idejno in družbeno razvojno funkcijo.

Tektonski premiki v svetu realnega socializma in kataklizmična dogajanja pri nas v Jugoslaviji nam vsiljujejo temo in terjajo razpravo.